

آینه‌های شکسته (۸)

نگاهی به ترجمه کتاب ایوب اثر قاسم هاشمی‌نژاد

عضو هیئت علمی پژوهشگاه قرآن و حدیث قم | حیدر عیوضی

| ۴۹۸ - ۴۸۷ |

۴۸۷

آینه پژوهش | ۲۱۱

سال ۳۶ | شماره ۱

فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۴

چکیده: کتاب ایوب بیش از آنکه شرح آلام و مصائب انسانی خدا ترس باشد یا اثری در نقد تئودیسه، منظومه‌ای فاخر و چکامه‌ای باشکوه مملو از صنایع ادبی و ایماژهای بدیع و الهام بخش است. دریغ که در زبان فارسی در سایه سنگین نگاه الهیاتی بُعد ادبی آن نادیده ماند و در همه مجادله‌های کلامی بی‌پایان، طنین صدایش شنیده نشد. در میان مترجمان فارسی کتاب ایوب، به نظر می‌رسد مرحوم قاسم هاشمی‌نژاد در انعکاس بُعد ادبی و طنین شعری این اثر موفق‌تر بوده است. بخش اول مقاله حاضر به بیان ویژگی‌ها و امتیازهای کلی این ترجمه و بخش دوم در پرتو متن عبری به بررسی برخی ملاحظات اختصاص دارد. جمع‌بندی مقاله نیز پیشنهاد تعدادی بایسته‌های پژوهشی در موضوع کتاب ایوب را دربردارد. کلیدواژه‌ها: عهد عتیق، کتاب ایوب، ترجمه‌های فارسی، قاسم هاشمی‌نژاد.

Broken Mirrors (8)

A Review of Qasem Hashemi-Nezhad's Persian Translation of the *Book of Job*

Heidar Eyvazi

Abstract: The *Book of Job* is more than a depiction of the trials of a God-fearing man or a critique of theodicy; it is a majestic poetic composition filled with literary devices, striking imagery, and profound inspiration. Unfortunately, in Persian, its literary dimension has remained overshadowed by theological interpretations, and its voice has been lost in the cacophony of endless doctrinal debates. Among Persian translators of the *Book of Job*, the late Qasem Hashemi-Nezhad appears to have most effectively conveyed its literary and poetic resonance. The first part of this article outlines the general strengths and distinctive features of his translation, while the second part engages selected passages in light of the Hebrew text. The conclusion offers several research suggestions related to the *Book of Job*.

Keywords: Old Testament, *Book of Job*, Persian translations, Qasem Hashemi-Nezhad.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

معشوق چون نقاب ز رخ در نمی‌کشد هر کس حکایتی به تصور چرا کند
(حافظ)

درآمد*

کتاب ایوب، نه صرفاً شرح آلام و محنت‌های انسانی پارسا و خدا ترس، بلکه یک شاهکار ادبی با طنین شعرگونه است. هم سخنان ایوب در اعتراض به تئودیسه،^۱ بیشتر تئودیسه‌پردازان و مشخصاً سه تن از دوستانش، یعنی الیفز تمانی، بیلد شوحی و صوفر نعاماتی، و هم دفاعیه‌های ایشان مملو از عناصر ادبی و ایماژهای بدیع و الهام بخش است. طرفه آنکه دوستان ایوب نیز بیشتر جهانی شاعرانه و ذوقی را به تصویر می‌کشند تا آنکه برهانی در تبیین شرور اقامه کنند و ایوب را به اعتراف بنشانند.

انبوه عناصر شعری و آرایه‌های ادبی آن را به چکامه‌ای باشکوه و منظومه‌ای فاخر تبدیل نموده است؛ تصویرسازی‌ها در سراسر کتاب کاملاً بدیع و طرب انگیز است؛ دو نمونه از بسیار:

۴۸۹

آینه پژوهش | ۲۱۱

سال ۳۶ | شماره ۱

فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۴

[پاسخ ایوب:] «... آیا برگی از شاخه جدا کرده را می‌ترسانی؟ و پی‌گاه خشک می‌گیری؟» (۲۵: ۱۳).
«با این همه به بوی آب شکوفه کند...» (۹: ۱۴).

اما دریغ که در زبان فارسی به علل مختلف از جمله ترجمه از چند واسطه، تنها خاک مصیبتش، به تعبیر فرخی «هر خاک مصیبت که فلک داشت از این غم» بر سر ما آوار شد. نه تنها به مثابه یک متن ادبی از نظرها پنهان ماند، بلکه عناصر داستانی آن بن‌مایه مباحث فربه الهیاتی گردید. نگارنده این سطور، فصلی از کتاب حبه‌های نقره‌فام: الهیات و مضامین کتاب مقدسی در شعر فارسی معاصر، ذیل عنوان «کتاب ایوب به مثابه یک متن ادبی» (ص ۷۰-۵۵) را به این موضوع اختصاص داده است. تحلیل ادبی این اثر، چه با ترجمه برخی متون فنی و چه با تألیف آثار علمی می‌تواند خدمتی به زبان فارسی باشد.

* این مقاله به کاج بلندی که تماشای آن تسلی بخش دل‌تنگی‌های نگارنده است، تقدیم می‌شود.

۱. تئودیسه (Theodicee) به معنی «عدل الهی» اصطلاحی است که فیلسوف آلمانی، گوتفرد لایب‌نیتس (Gottfried Wilhelm Leibniz, 1646-1716) آن را ابداع کرد، و پس از وی وارد گفتمان الهیاتی شد؛ نک. سعیده میرصدری، فراسوی شر فراری رنج، ص ۳۷.

مرحوم هاشمی نژاد نیز به این موضوع هم به خوبی واقف بوده و هم نسبت به دیگر مترجمان فارسی در انعکاس طنین شعری متن مبدأ بهتر عمل کرده است. در این رابطه، بخشی از تعابیر ایشان در مصاحبه با جناب شیروانی چنین است: «چون کتاب ایوب را به منزله‌ی یک منظومه می‌دیدم که می‌توانست به حیات خود در یک زبان تازه با موسیقی تازه ادامه دهد. ... انگیزه‌ی اول کوشش برای رسیدن به موسیقی خاص زبانی بود...»^۱

«... اگر مقوله را ساده نگاه کنیم همان طور که در صدر اسلام پیش آمد، از طریق شنیده‌های مسلمانانی که آگاه نبودند و آشنا نبودند به زبان عبری و کتاب ایوب را نخوانده بودند، برداشتی پیش می‌آید که نتیجه‌اش هنوز گریبانگیر ماست. آنها افواهی شنیده بودند که این کتاب معارضه‌ی انسان با خداوند است و با اسلام که تسلیم بشر در قبال امر خداوند است سازگار نیست. کتاب ایوب کم و بیش طرد شد توسط مسلمانان. چون طرد کردند مجبور شدند برداشت تازه‌ی از داستان ایوب ارائه بدهند ... کتاب ایوب را من به عنوان اثر ادبی نگاه کردم. اثری ادبی که کیفیت نبوی دارد...»^۲

به این بهانه، شماره حاضر از آینه‌های شکسته (۸) به بررسی این ترجمه فاخر از کتاب ایوب اختصاص یافته است. باری، مباحث پیش رو در دو بخش تدوین شده است: ۱. ویژگی‌های کلی و امتیازهای ترجمه؛ ۲. برخی ملاحظات. و در نهایت، جمع‌بندی.

مشخصات نشر: کتاب ایوب، منظومه‌ی آلام ایوب و محنت‌های او از عهد عتیق (با مقایسه تطبیقی پنج متن کهن فارسی)، ترجمه از انگلیسی، مترجم: قاسم هاشمی نژاد، مقابله با اصل عبری: دکتر یونس حمامی لاله‌زار. تهران: هرمس، ۱۳۹۰، (۲۱۳+۲۲ ص).

کتاب متضمن پیشگفتار فنی مترجم، سپس متن کتاب ایوب، پس از آن مقایسه و سیر تحول داستان ایوب در پنج متن فارسی (قصص قرآن سوراآبادی، تفسیر قرآن مجید، قصص الأنبياء، كشف الأسرار و روض الجنان) است. در پایان، پیوستی ذیل عنوان «تصویرهای انگیزه‌ی کتاب ایوب، منقوش به قلم ویلیام بلیک» درج شده؛ و تقریباً تمام صحنه‌های برجسته داستان ایوب به تصویر درآمده است. نکات تفسیری در انتهای برخی بابها نقش مهمی را در فهم برخی آیات کتاب دارد؛ به ویژه ارجاع به آیات متناظر در دیگر بخش‌های عهد عتیق، مخاطب را در دریافت تصویر واضح‌تری از موضوع یاری می‌کند.

۱. شیروانی، راه نوشته، ص ۲۱۵، ۲۱۶.

۲. همان، ص ۲۲۷.

۱. ویژگی‌ها و امتیازهای کلی ترجمه

مباحث این بخش در دو محور قرار دارند؛ البته محور نخست در نهایت ایجاز، و صرفاً به عنوان طرح موضوع بیان شده و شایسته بررسی بیشتر است.

۱. فارسی‌ترین ترجمه کتاب ایوب

تسلط مترجم به زبان مقصد به گونه‌ای است که مخاطب به هیچ وجه احساس نمی‌کند یک متن ترجمه را می‌خواند، بلکه با یک اثر ادبی فاخر هم‌پای متون فارسی کلاسیک

مواجه است. این موضوع در محورهای مختلف اعم از نحو و گرامر یا استفاده از ترکیب‌ها در جمله‌بندی‌ها به خوبی نمایان است. هرچند ترجمه از زبان واسطه (انگلیسی) انجام گرفته و به اهتمام آقای دکتر یونس حمای لاله‌زار با متن عبری نیز مقابله شده، اما نه ردپایی از ساختار زبان انگلیسی در آن دیده می‌شود، و نه سایه‌ای از زبان عبری در آن بر جای مانده است.

۲. انعکاس طنین شعری متن مبدأ

مهم‌ترین امتیاز ترجمه هاشمی نژاد، تلاش مجدّانه ایشان در انعکاس طنین شعری متن مبدأ می‌باشد. برای این محور می‌توان دهها مثال ذکر کرد، در اینجا تنها به چند مورد بسنده می‌شود:

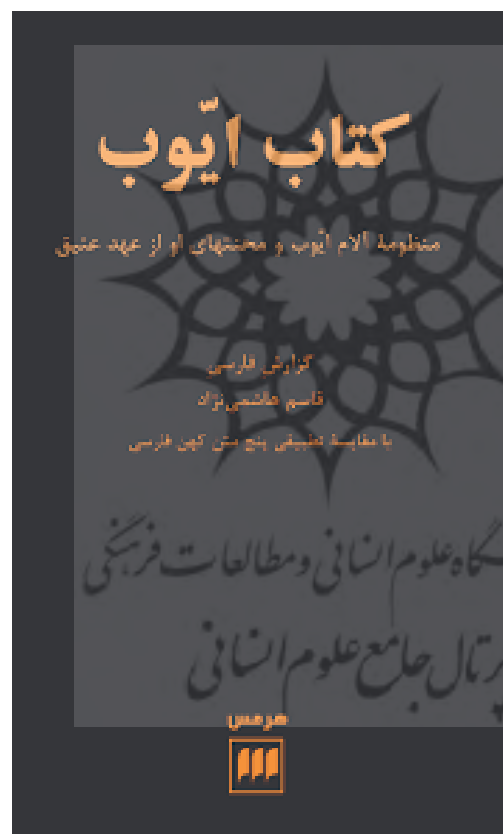
ایوب ۴: ۱۲

ترجمه قدیم

سخنی به من در خفا رسید، و گوش من آواز نرمی
از آن احساس نمود.

ترجمه هاشمی نژاد

آنک چیزی به دل من درآمد دزدانه، و گوش من
چیزیکی از آن دریافت.

۴۹۱

آینه پژوهش | ۲۱۱

سال ۳۶ | شماره ۱

فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۴

ایوب ۴: ۲۵

ترجمه قدیم	ترجمه هاشمی نژاد
از صبح تا شام خُرد می‌شوند، تا به ابد هلاک می‌شوند و کسی آن را به خاطر نمی‌آورد.	بام تا شام را دوام نیارند: برای همیشه نابود می‌شوند بدون دریغ.

ایوب ۱۹: ۶

ترجمه قدیم	ترجمه هاشمی نژاد
پس بدانید که خدا دعوی مرا منحرف ساخته، و به دام خود مرا احاطه نموده است.	کنون بدانید که خداوند به خاکم نشانده، و در کمندش کشانده.

ایوب ۱۹: ۱۹

ترجمه قدیم	ترجمه هاشمی نژاد
همه اهل مشورتم از من نفرت می‌نمایند، و کسانی را که دوست می‌داشتم از من برگشته‌اند.	یاران جانی‌ام همه از من رمیدند: و زبده دوستگنان روی از من برگاشته.

مترجم ما در مواردی از ضرب المثل‌های فارسی در معادل گذاری نیز استفاده کرده که از منظر و مبانی ترجمه پژوهی بن مایه بررسی بیشتر دارد. مانند:

ایوب ۱۹: ۴

ترجمه قدیم	ترجمه هاشمی نژاد
و اگر فی الحقیقه خطا کرده‌ام، خطای من نزد من می‌ماند.	و باشد که برستی خطا کرده باشم، هر مرغی را از پای خویش آویزند.

عبارت ترجمه قدیم برگردانی تحت اللفظی و کامل از عبارت אֲתִי תָלִין מְשׁוּגָתִי / 'itti tālin mešugāti می‌باشد.

۲. برخی ملاحظات

به نظر می‌رسد ترجمه حاضر به رغم جایگاه والای آن نتوانسته همه جا آینه تمام نمای متن مبدأ باشد. و مخاطب برای دریافت تصویر واضح تر از متن اصلی ناگزیر است به سایر ترجمه‌ها (آینه‌های شکسته دیگر) نیز نگاهی بیفکند. در این بخش شش مورد بررسی می‌شود.

۱. ایوب ۱۹: ۱۶

ترجمه هاشمی نژاد	کنیز خود صدا کردم، و جوابی نداد؛ التماسش کردم به دهان خویش.
ترجمه قدیم	غلام خود را صدا می‌کنم و مرا جواب نمی‌دهد، اگر چه او را به دهان خود التماس بکنم.
ترجمه سیار	اگر خادم خویش را بخوانم، پاسخ نمی‌گوید، آنگاه که به دهان خویش او را التماس می‌کنم.
هزاره نو	غلام خود را فرا می‌خوانم، اما پاسخ نمی‌دهد؛ باید به دهان خویش از او التماس کنم.

در این آیه واژه ʿebd/عبد (در عربی) به معنی «غلام، بنده، خادم» است. در عبری، برای «کنیز» واژه ʾāmā(h)/אָמָה (در عربی) متداول است. استفاده از «کنیز» به جای «غلام»، محتملاً متأثر از آیه قبل باشد که در آن صورت جمع واژه مورد بحث به کار رفته است.

۲. ایوب ۲۰: ۱۱

ترجمه هاشمی نژاد	استخوانهایش گرانبار است از گناهان جوانی، که با او در خاک بخواهد خفت.
ترجمه قدیم	استخوانهایش از جوانی پر است، لیکن همراه او در خاک خواهد خوابید.
ترجمه سیار	استخوانهایش از نیروی جوانی بود؛ اینک با او در دل خاک آرمیده است.
هزاره نو	استخوانهایش از نیروی جوانی پر است، اما با او در دل خاک خواهد آرامید.

قاموس‌های عبری برای واژه ʾālūm/אֱלוֹם هر دو معنای ۱. نیرو و قوت جوانی، ۲. خطای جوانی، را ذکر کرده‌اند،^۱ اما با توجه به بافت آیه، و تکرار آن در ادامه، از جمله در ترجمه هاشمی نژاد به صورت «پستانهای او پُرشیرند»،^۲ و مغز استخوانهای او تر و تازه» (۲۱: ۲۴)، معنای نخست استوارتر می‌نماید.

۳. ایوب ۲۱: ۱۸

ترجمه‌های رایج از این آیه را می‌توان با مسامحه در دو گروه قرار داد؛ در دو جدول ذیل نمونه‌هایی از هر دو طیف آمده است:

۱. حییم الف، ص ۳۹۴.

۲. ترجمه قدیم: «قدحهای او پراز شیر است، و مغز استخوانش تر و تازه است».

(الف)

چند بار دیده‌اید که چون کاه در برابر باد باشند، یا چون خَس که تندباد آن را بُرباید؟	هزاره نو
آیا چون کاه در معرضِ بادند، و چون پوسته غلات که گردباد آن را با خود می‌برد؟	پیروز سیار
dass sie werden wie Stoppeln vor dem Winde und wie Spreu, die der Sturmwind wegführt?	Luther 1912

(ب)

هاشمی نژاد	خاشی خشانند در پیش باد، و پر کاه‌اند در کفِ طوفان.
ترجمه قدیم	مثل سفال پیش روی باد می‌شوند و مثل کاه که گردباد پراکنده می‌کند.

در جدول «الف» مترجمان استفهام انکاری مطرح در متن مبدأ را به خوبی منعکس کرده‌اند؛ اما در جدول «ب» به صورت جمله خبری طرح شده که اساساً با فضای باب ۲۱، اعتراض ایوب به تئودیسسه همسو نیست. کوتاه آنکه، این فراز بخشی از سخنان ایوب در پاسخ به صوفر نعماتی است؛ و در ادامه اعتراض او به بی عدالتی جاری در این دنیا است. به طور مثال بخشی از آن بر اساس ترجمه تفسیری چنین است:

«واقعیت این است که بدکاران تا سن پیری و کهولت زنده می‌مانند و کامیاب می‌شوند. * فرزندان و نوه‌هایشان بزرگ می‌شوند و دورشان را می‌گیرند. * خانه‌های آنها از هر خطری در امان است و خدا ایشان را مجازات نمی‌کند. * گله‌های آنها زاد و ولد می‌کنند و زیاد می‌شوند. * فرزندان‌شان از خوشحالی مانند گوسفندان جست و خیز می‌کنند و می‌رقصند * و با صدای ساز و آواز به شادی می‌پردازند» (۷-۱۲).

به همین ترتیب، از آیه ۱۷ ایوب سخنان خود را در قالب استفهام انکاری مطرح می‌کند: «چند بار دیده‌اید که چراغ شریران خاموش شود؟ یا مصیبت بر آنان نازل گردد؟ یا خدا در غضب خویش ایشان را به دردها گرفتار سازد؟» سرانجام به آیه مورد بحث می‌رسیم، که ترجمه‌های جدول «الف»: لوتر، هزاره نو و سیار آن را دقیق‌تر منعکس کرده‌اند.

۴. ایوب ۲۱: ۱۹

در ترجمه این آیه نیز ترجمه‌ها به دو شکل متفاوت‌اند:

(الف)

ترجمه قدیم خدا گناهش را برای فرزندانش ذخیره می کند، و او را مکافات می رساند و خواهد دانست.
ترجمه هاشمی نژاد خدا گناه بی فرمانی او را ذخیره می کند برای فرزندانش: پادافره او خواهد داد، و او همی داند.

(ب)

می گوید: "خدا مکافات ایشان را برای فرزندانشان می اندوزد."
هزاره نو باشد که خودشان را سزا دهد تا بدانند!

[You say] "God is reserving his punishment for his sons";
Let it be paid back to him that he may feel it, JPS 1958

ترجمه تفسیری ولی شما می گوید: «خدا فرزندان مرد شرور را مجازات می کند!» اما من می گویم که خدا باید خود شرور را مجازات کند! بگذار مزه مجازات را خودش بچشد!

باید توجه داشت که این آیه از دو عبارت کاملاً مجزا تشکیل شده است. عبارت نخست، سخنی است که ایوب از زبان مخاطبان خود به عنوان استدلال احتمالی بیان می کند (که البته خاستگاه توراتی نیز دارد)^۱؛ به این ترتیب، همانطور که ملاحظه می شود در جدول «ب» مترجمان عبارت «می گوید/ شما می گوید، You say» را افزوده اند: می گوید: "خدا مکافات ایشان را برای فرزندانشان می اندوزد."

اما عبارت دوم، استدلال/ پاسخ خود ایوب است، مبنی بر اینکه «بایستی خود شرور در این دنیا مجازات شود»! و مجازات فرزندان نمی تواند تئودیسسه را موجه نماید؛ ناگفته نماند که این استدلال ایوب نیز خاستگاه توراتی دارد.^۲ باری، عدم تفکیک میان این دو عبارت موجب می شود مفهوم آیه در ترجمه های «الف» مبهم باشد.

۵. ایوب ۲۱: ۲۴

ترجمه قدیم قدحهای او پر از شیر است، و مغز استخوانش تر و تازه است.

His pails are full of milk; The marrow of his bones is juicy. JPS 1958

ترجمه هاشمی نژاد پستانهای او پر شیرند، و مغز استخوانهای او تر و تازه.

پیروز سیار با پهلوهایی انباشته از پیه،
و مغز استخوانهای کاملاً تازه.

۱. «... لکن گناه را هرگز بی سزا نخواهد گذاشت، بلکه خطایای پدران را بر پسران و پسران پسران ایشان تا پشت سوم و چهارم خواهد گرفت» (خروج ۳۴: ۷).

۲. «پدران به عوض پسران کشته نشوند، و نه پسران به عوض پدران کشته شوند. هر کس برای گناه خود کشته شود» (تثنیه ۲۴: ۱۶).

بحث در ترجمهٔ אֶתֵּן/אֶתֵּן 'atīn از واژه‌های تکاملِ عهد عتیق که در اینجا به کار رفته است. معنای آن در عبری قطعی نیست، و همانطور که از باب نمونه در ترجمه‌های فوق دیده می‌شود، برداشت مترجمان نیز متفاوت است.

یکی از قواعد ضروری در شناخت معنای یک واژه مراجعه به موارد استعمال آن در همان متن، و اگر یافت نشد (مانند این مورد)، مراجعه به متن‌های معاصر یا نزدیک به آن است. باری، راشی به واژه‌ای در تلمود اشاره می‌کند که ظاهراً در پیوند ریشه شناختی با کلمه مورد بحث است: אֶתֵּן/אֶתֵּן 'otno به معنی «سطل، خمره» که در بسته‌بندی زیتون استفاده می‌شده است.^۱ به نظر می‌رسد، استفاده از معادل «قدح» در ترجمهٔ قدیم یا pails «سطل، خمره» در JPS با توجه به شواهد زبان شناختی استوارتر می‌نماید.

۶. ایوب ۳۱: ۲۶-۲۷

و حاشا که درخشش آفتاب دیدمی، یا گردش روشن مهتاب؛
ترجمهٔ هاشمی نژاد
و قلم نهانی فریفته گشتی، که دست بر دهان زنم؛

(۲۶) اگر چون آفتاب می‌تایید بر آن نظر می‌کردم و بر ماه، هنگامی که با

ترجمهٔ قدیم
درخشندگی سیر می‌کرد،

(۲۷) و دل من خُفیهٔ فریفته می‌شد و دهانم دستم را می‌بوسید.

سخن در ترجمهٔ عبارت پایانی از آیهٔ ۲۷ است: אֶתֵּן/אֶתֵּן wattiššaḡ yādi lepi به معنای تحت اللفظی آن، همانطور که در ترجمهٔ قدیم ملاحظه می‌شود به این مضمون است: «دهانم دستم را می‌بوسید». ریشهٔ فعلی אֶתֵּן/אֶתֵּן nāšaḡ مشخصاً با حرف اضافهٔ ל/ל به معنی «بوسه کردن» است (بوسهٔ یعقوب و راحیل ← پیدایش ۲۹: ۱۱). به نظر می‌رسد ترجمهٔ هاشمی نژاد از فعل مورد بحث استوار نیست؛ «دست بر دهان زنم» نشان از حالت تعجب و بهت دارد، که غیر از معنای این فعل است!

«بوسیدن بتها» از مناسک متداول در بت پرستی بوده، چنانکه در اول پادشاهان به آن اشاره شده: «... هنوز هفت هزار نفر در اسرائیل هستند که هرگز در برابر بت بعل زانو نزده‌اند و او را نبوسیده‌اند» (۱۹: ۱۸). اما از آنجایی که در این آیه، سخن از پرستش اجرام آسمانی، مشخصاً خورشید و ماه است، چنین می‌نماید که این ترکیب به معنی «بوسه فرستادن با دست» است. بر این پایه، برخی از ترجمه‌ها چنین است:

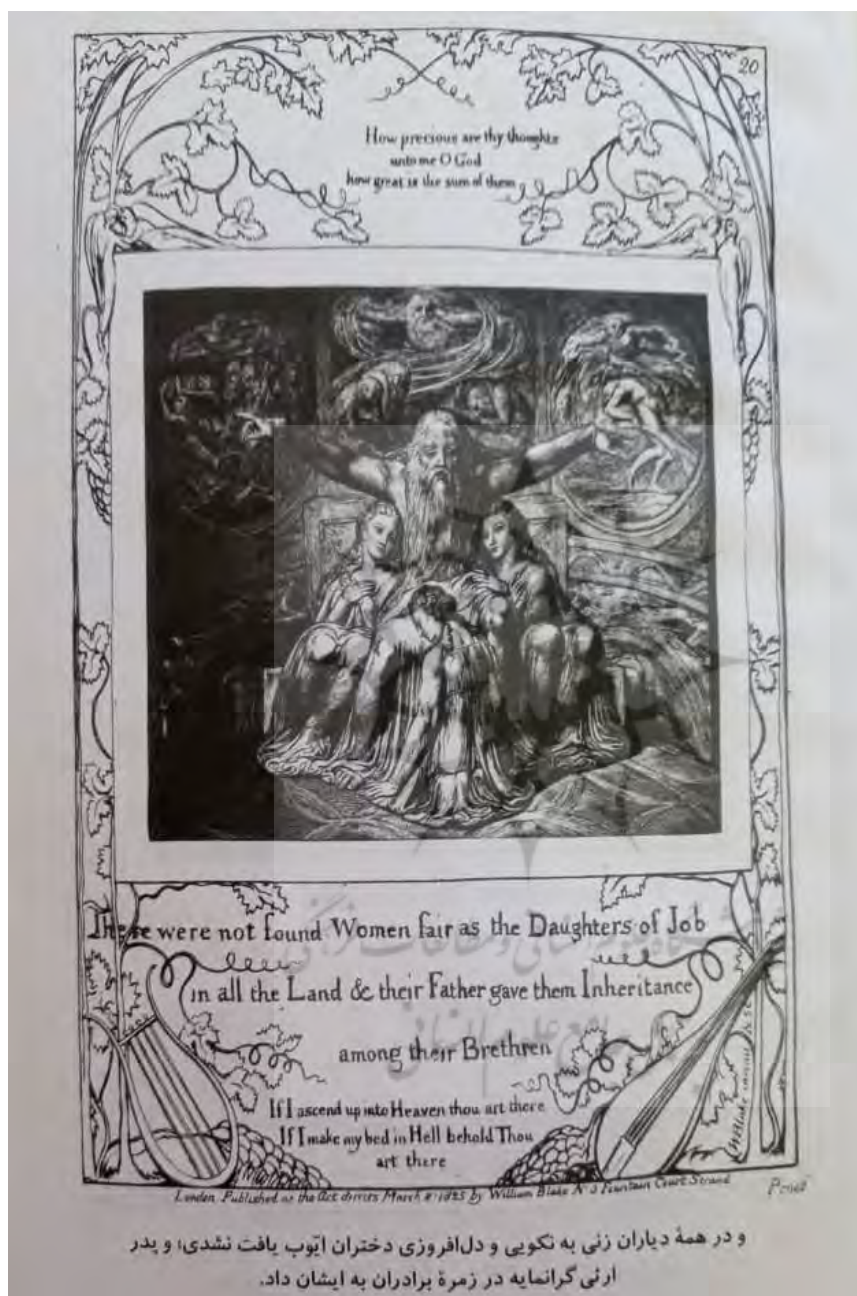
1. Talmud, Menaboth 86a; <https://www.sefaria.org/Job.21.24?lang=bi&with=Rashi&lang2=en>

... ihnen Küsse zuzuwerfen mit meiner Hand?	ترجمه لوتر (۱۹۱۲)
تت.: با دست خویش آنها را بوسه‌ای بفرستم؟	
... and my hand threw a kiss from my mouth.	HNV
تت.: و دستم بوسه‌ای را از دهانم روانه کرده باشد.	
... و به دست خویش بوسه فرستاده‌ام.	ترجمه هزاره نو
... و دستم بر آنها بوسه فرستاده باشد.	کتاب مقدس ترسایان
... و آنها را از دور نبوسیده و پرستش نکرده‌ام؛	ترجمه تفسیری
... تا آنها را به دست بوسه فرستم؟	ترجمه سیار

جمع‌بندی

بایسته‌های پژوهشی در رابطه با این اثر:

۱. بررسی کتاب ایوب به مثابه یک متن ادبی.
۲. ابهام ژانوسی در کتاب ایوب و آرایه‌های ادبی متناظر در زبانهای سامی (نک. جبه‌های نقره فام: الهیات و مضامین کتاب مقدس در شعر فارسی، ۷۰ - ۵۵).
۳. مطالعه تطبیقی ترجمه‌های فارسی کتاب ایوب.
۴. تدوین کتاب صوتی از ترجمه قاسم هاشمی نژاد.
۵. برگزاری جلسات ایوب خوانی بر اساس این ترجمه.
۶. مطالعه مصاحبه ارزشمند علی اکبر شیروانی با مرحوم قاسم هاشمی نژاد در رابطه با انگیزه ترجمه ایوب که در کتاب راه نوشته (هرمس، ۱۳۹۴؛ ص ۲۱۳-۲۳۲) منتشر شده است.

۴۹۸

آینه پژوهش | ۲۱۱

سال ۳۶ | شماره ۱

فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۴